

Prologas

*L'Inconnue**

PARYŽIUS, 1899

Štai taip ir nuskendau. Stovėjau po Aleksandro III tilto arka kairiame spindinčios ir vingiuotos Senos krante. Švietė sidabrinė mėnesiena, buvo šalta. Nusivilkau apsiaustą, nusiaviau batų, tvarkingai sulankstyta apsiaustą padėjau ant batų, nosimis atgręžtų upės pusėn, sustatytų šalia. Kelias minutes ramiai pastovėjau, žiūrėjau, kaip upės paviršiuje išskyla mažutės minkštos bangelių keteros ir raitosi, vinguriuoja.

Žengiau arčiau vandens, knietėjo dirstelėti žemyn jam į narsus. Bet gilų vidunaktį, net danguje žibant mėnuliui, vanduo buvo juodas, dugno nė ženklo. Jau ne pirmą kartą lipau į tilto papilvę ir vilkdama koją už kojos patraukiau palei arką, pro ją laikančius statramsčius, link vidurio, kur upė gilesnė. Pajutau šalto surūdijusio plieno kvapą, užuodžiau upės kvapą, ir tą akimirką viskas dar galėjo kitaip susiklostyti. Galėjo pasirodyti koks ženklas, nors menkas, bet bylojantis, kad verčiau grįžti atgal. Galėjo sukrankti kovas. Nukristi žvaigždė, sušvilpti valtininkas, nuo kito kranto pūstelėti vėjas. Nieko nenutiko. Taigi. Palinkau

* Nežinomoji (pranc.).

į priekį, paskutinį kartą įkvėpiau ir kritau žemyn. Man virš galvos tarytum bedantė burna užsivėrė juodi vandenys.

Akimirkšniu šaltis surakino taip, kad suakmenėjau, sunkūs drabužiai tempė žemyn. Pramerčiau akis į nebūtį. Pasirodo, klydau manydama, kad įkvėpiau paskutinį kartą. Kelias akimirkas buvau rami kaip muzikos garsai, bet ūmai kūnas atgijo, sukruoto, ėmė priešintis – nenorėjo skęsti. Tai anaip tol nereiškė mano slapto troškimo gyventi. Tiesiog jam trūko oro. Deguonies. Plaučius, kiekvieną raumenėlį sugniaužė, surakino skausmas. Kojos ėmė nevalingai spardyti, neilgai trukus galva iškilo į paviršių, ir tą akimirką spėjau pamatyti tuoj virš manęs užplauksiant laivą. Įkvėpiau gurkšnį palaimingo oro ir vėl panėriau, srovė mane nešė, rankos ėmė maskatuoti, ieškojo, ko nusitverti. Netrukus ir rankos, ir kojos pasidarė sunkios it akmeninės.

Galiausiai kūnas pasidavė, liovėsi kovojęs ir ėmė grimzti, burna prasižiojo. Dumblinas vanduo plūstelėjo į trachėją ir plaučius. Kažkur giliai ausyje pokštelėjo. Išsivėmiau, o tada į atituštėjusią ertmę plūstelėjo dar gausėnis pliūpsnis – vandens, dumblo, puvėsių. Galop ėmė dilgčioti pirštų galiukai. Tolimas malonus pojūtis. Prasimerčiau (nors gal akys buvo atmerktos visą laiką?), prieš pat veidą plūduriavo blyškus negyvas daiktas. Mano ranka. O paskui viską pamažu užgožė tamsa, – tarytum garams nugalant veidrodį karštoje vonioje, – ir apėmė tolydžio stiprėjantis jausmas: lyg uždaryta stikliniame inde būčiau atiduodama višatai. Tereikėjo iš vidaus jį atidaryti. Kai širdis silpnai išspaudė paskutinius dūžius, kažkas mane užkabino kuolu už juosmens ir užtraukė ant grūdų baržos denio. Ten ir numiriau.

1

L'Inconnue

PRIEŠ PARYŽIŲ

Paryžiuje prieš numirdama išgyvenau pusantrų metų, buvau pasamdyta madam Kornelijos Debor, senos močiutės bičiulės, tapti jos palydove. Mano gyvenimas namuose, gimtajame Klermon Ferane, buvo pasidaręs tuščias ir pilkas, tiesiog nieko negalvodama plaukiau sau pasroviui, ir tiek. Bet vieną dieną mūsų šeima gavo madam Debor laišką, kvietimą apsigyventi pas ją Paryžiuje.

Mama pasimirė mane gimdydama. 1880-aisiais Klermon Ferane tai anaiptol nebuvo pribloškianti naujiena – kartais taip nutikdavo. Ir vis dėlto mirti gimdant buvo siaubinga. Kraujavimas, galavimasis skausmuose; moterys mirdavo arba gimdydamos, arba po kelių dienų, netekusios daug kraujo, arba nuo infekcijos. Šalia mamos, jai merdint, buvo trys moterys: jos vyresnioji sesuo Hjugetė, pribuvėja ir mano senelė, tėvo mama. Tai aš kalta dėl jos sesers mirties, buvo įsitikinusi *tante** Hjugetė, todėl nuo tos akimirkos, kai tik išvydau šį pasaulį, jiedvi su mano senele pykdavosi, vis apsižodžiuodavo, ir tai truko ištisus vienuolika metų, kol galiausiai senelė amžiams užmerkė akis.

* Teta (pranc.).

Augau žinodama apie savo gimimą tokių dalykų, kokių turbūt neturėjau žinoti. Kad ir šitai: *tante* Hjugetė man pasakojo, kad po dviejų dienų sąrėmių žalios mamos akys pajuodo ir pasidarė stiklinės tarsi kokio balandžio. Prakaitas varvėjo upeliais, ji vėmė, kakojo, plūdo kraujais, kol kūne nebeliko nė lašo skysčio. Galop pribuvėja išplėšė mane iš mamos kūno sučiupusi už kojų; atėjau į šį pasaulį atbulom, išdraskydama mamai visa, kas gyva, iki pat išangės.

Dar *tante* Hjugetė sakė, kad mama, nebeišgalėdama kentėti, maldavo mus abi pribaugti. Didumą savo gyvenimo tuo tikėjau.

Tuo metu, kai gimiau, mano tėvas dirbo Nante, „Compagnons“ kepėjo pameistriui. Savaitei parvažiavo namo manęs pamatyti ir žmonos palaidoti. „Compagnons“ meistrų gildija, amatininkų – kepėjų, dailidžių, batsiuvių, tinkuotojų, kalvių – bendruomenė rengdavo slaptas ceremonijas, tam tikras apeigas, ir laikėsi griežtų taisyklių, todėl ilgiau pasilikti namie tėvas negalėjo. Buvo ką tik pradėjęs savąjį „Tour de France“, penkerių metų trukmės pameistrinio mokymosi ir darbo kelionę, vėliau jį nuvesiančią per visą Prancūziją, ir antrą kartą mane išvydo tik beveik sulaukusią dvejų metų. Samdyti žindyvę buvo ne jo kišenei, tad pirmuosius mėnesius buvau maitinama ožkos pienu ar skysta košele per kamštinį žinduką, augau prižiūrima mylinčios senelės ir pagiežingos tetos.

Tomis paskutinėmis akimirkomis, kol gulėjau grūdų baržoje, mintyse praskriejo akimirkos iš buvusio mano gyvenimo. Glaustai. Nepakludamos laikui.

Štai aš ketverių metų, guliu lovoje tamsiame kambaryje. Kertes apgulę šešėliai, todėl jis atrodo labai ankštas. Šaukiu, šaukiu, kad ateitų *tante* Hjugetė. Gardžiai kvepia troškinta elniena ir duona.

O dabar man šešeri. Tėvas grįžęs namo visam mėnesiui. Mes tik dviese, abu kartu darbuojamės, kuriame stebuklus priešais

molinį dubenį. Svarstyklės miltuotos, dubens kraštas aplipęs lygiu glotniu tešlos ruožu, – toks lieka, kai ją pamaišai mediniu šaukštu, – virtuvės stalas pateptas aliejumi, ant jo minkome gniutulą. Tėvas atgnybia gabalėlį tešlos ir rodo man, kaip jį ištempti sulig mano dilbiu ir nesuplėšyti; jeigu išsitempia, vadinausi, išminkyta gerai. Leisim jai šiek tiek pakilti, sako jis, paskui vėl patekšnosim, ir tada pyragas bus toks gardus, kad liežuvį nurysi. Balta balta nuo miltų ir kambary, ir visam pasauli.

O štai aš septynerių, išsipašioję plaukai kliūva už šakų, man braunantis per mišką už mūsų miestelio, kiek įkabindama lekiu kalvos viršūnėn, į laukymę, nuo ten žiūrėsiu žemyn į Klermon Ferano namus ir juodą vulkaninio akmens Dievo Motinos Dangun Ėmimo katedrą miestelio centre, ištirpsiu aukštybėse ir svajosiu apie tokią vietą, kur manęs nesiektų svilinantys tetos žvilgsniai. Paskui sėdžiu atsišliejusi į maumedžio kamieną, dėlioju mirtų ir uolaskėlių puokšteles mirusiai mamai.

O štai man dvylika, pirmieji iš tų dvejų laimingųjų metų, kai tėvas gyveno Klermon Ferane kartu su mumis. Paskui jis mirė; nuo senelės mirties dar nebuvo praėję treji metai. Tėvą pakirto plaučių uždegimas. Skysčiai plaučiuose. Štai aš stoviu paryčiais ir laukiu, kol jis baigs darbą kepykloje, plytiniame pastatėlyje, prilipintame prie užpakalinės didžiulio viešbučio sienos. Stoviu ir žiūriu, kaip tėvas triūsia su dviem kitais kepėjais; visi prakaituotais veidais nuo nuolat įkaitusių trijų krosnių karščio, su baltomis prikyštėmis tarytum ilgais sijonais. Pasienyje stūkso trys mūrinės krosnys, apkrautos malkų stirta. Prie kitos sienos išrikiuoti padėklai, varinės keptuvės ir – tarsi kariuomenės barakai – drobe išklotos pintinės, pilnos karštų batonų. Lentynose galybės blizgančių įrankių, varinių ir plieninių sietų, šaukštų. Piltuvėliai, grūstuvės ir mentelės tvarkingai sukabinti ant vinių. Štai tėvas, įkišęs į krosnį ilgą ližę, apverčia duonos kepalėlius. Ir štai aš. Sėdžiu lauke ant apversto

kibiuro, prie išlindusio iš sienos vandens čiaupo, atkišusi pirštą, o ant jo laša ir laša vanduo. Kitas kepėjas minko tešlą ant medinio stalo po lentynomis, nukrautomis baltais miltų maišais. Atsigręžia, meta žvilgsnį mano pusėn, jo sprandas sužvilga, nepaliaudamas minkyti jis vis dar spokso. Mirkтели man. Kaipmat suneriu rankas ant krūtinės ir pažvelgiu į tėvą, palinkusį prie krosnies.

O čia man jau trylika, sėdžiu ant suolo Leko sode su Emanuele, mergaite, kurią, maniau, mylėsiu amžinai. Pažadėjau, kad iškaulysiu jai kepykloje bandelę su kremu, bet kai ten užsukom, tėvas liepė netrukdyti, taigi išėjom tuščiomis, ir man buvo labai nesmagu. Paliepiu jai luktelėti ant suolo. Štai lekiu tekinom tuščia turgaus aikšte, apsupta kaštonų, už ortodoksų bažnyčios smunku į gretimą gatvelę ir nudžiungu, kad radau, ko ieškojusi. Sena moterėlė pardavinėja bergamočių saldinius popieriniuose maišeliuose. Rudenį ir žiemą jos niekad nematyti, bet pavasarį, kai tik gatvėse pasklinda levandų ir čiborelių kvapai, o kalvos apsipila raudonais, mėlynais ir baltais laukinių gėlių žiedais, ji išsineša savo saldžias prekes. Štai sėdi ant kėdutės šalia sulankstomo stalelio, ant jo išrikiuoti rudi bergamočių saldinių maišeliai. Snaudžia. Ir tąsyk jau ne pirmą kartą vagiu iš jos.

Štai sėdim mudvi, Emanuelė ir aš, pasidėjusios ant kelių maišelį, smaližiaujam, čiulpiam rūgštų gintaro spalvos gabalėlių, viena kitą ragindamos nekąsti, čiulpti, kol ant liežuvio teliks lipnūs grūdėliai.

O čia aš keturiolikos, stoviu prie mirusio tėvo lovos. *Tante* Hjugetė taip pat šalia, o gal jos ir nėra. Tai įeina į kambarį, tai išeina, dažniausiai mudvi nuduodam viena kitos nematančios, apsimetu negirdėjusi, kai ji skundėsi kunigui, girdi, tas vaikas, aš, tai našta, kurią it prakeiksmą jai tenka vilkti ant kupros. Vėlų rudenį vos prašvitus stoviu tik su naktiniais marškiniiais, apsigobusi skara, ir drebu. Tėvas miręs vos prieš kelias valandas, nors

šiam gyvenime jo nebebuvo jau kuris laikas, sąmonę aptemdė kliedesiai, jis nesuvokė, kur esąs, ir šaukėsi mano mamos.

Mirė atmerktomis akimis, ir aš, paėmusi dvi monetas, užspaudžiau vokus. Prisėdau prie tėvelio ir įdėmiai žvelgiau jam į veidą, apžiūrinėjau kiekvieną odos porą, plauką, raukšlę, stengiausi įsiminti jo veidą, nes žinojau, greitai jo nebeliks, kūnas bus išneštas į kriptą ir ten laikomas iki pavasario, kai gruodui išėjus bus įmanoma kasti žemę, tad mano atmintyje išliks vien šis veidas. Skruostai, akiduobės pradėjo smegti; kažin, klausiau savęs, kodėl jam gyvam esant oda buvo tokia putli, o dabar, vos po kelių valandų, šitaip sukrito. Jis jau buvo netekęs daugokai dantų. Sudėjau delnus jam ant skruostų ir taip laikiau. Kažkur už nugaros pasigirdo ilgas trūkšmingas garsas, tarsi kas būtų nukritęs.

Vėliau jį visą nuprausiau, išskyrus tas dalis, kurių būtų nenorėjęs man rodyti, paskui uždengiau balta marška iki pat pečių. Ant stiprių tėvelio plaštakų, krumplių, vidinėse riešų pusėse bolavo randai nuo daugybės nudegimų, randai, bylojantys, ką jis dirbo visą gyvenimą.

O štai aš devyniolikos. *Tante* Hjugetė stovi svetainėje, sugniaužusi madam Debor laišką. Visados tvarkinga, šiugždanti iškrakmolytais drabužiais toji *tante* Hjugetė. Kiekvienas plaukelis savo vietoje.

– Ji rašo, kad šiuo metu namuose dirbanti mergina ruošiasi ištekti. Jai kuo greičiau reikia kitos merginos, – ir akimis permetė laišką. – Kai tik gaus tavo atsakymą, kad sutinki, iškart išsiųs pinigų traukinio bilietui.

– Mano atsakymą?

– Pinigų, paliktų tavo tėvo, beveik nebėra. Senelės pinigų taip pat. Tau atsirado puiki proga.

– Bet juk čia mano namai.

– Pamatysi, Paryžius tau patiks. – Ji pasižiūrėjo pro langą.

– O ką tu darysi?

– Kaip – ką?

– Kaip be manęs susitvarkysi?

Tada *tante* Hjugetė kilstelėjo smakrą, kietai sučiaupė lūpas.

– Kaip nors. Išnuomosiu tavo kambarį, vis bus šiočia tokia paspirtis.

✂ Ir štai aš milžiniškame švytinčiame plieniniame traukinyje, spjaudančiame garais, jis mane dangina pirmyn į nežinią. Veža pas tave.

Piteris

AKREHEMAS, KARMĖJO SALA, NORVEGIJA, 1921

Vasarodavau pas senelius Karmėjo saloje. Buvau druska. Buvau jūra. Ilgas tingias dienas leidavau plaukiodamas paplūdimyje, nors Šiaurės jūra, pasak senelio, buvo šalta it raganos papas. Pliuškendavausi, turkšdavausi, nerdavau iki balto smėlėto dugno, kur pasaulis po vandens paviršiumi atrodė žodžiais nenusakomas, nepažįstamas ir nuolat besikeičiantis.

Kiekvieną kartą, vos įsibridus į jūrą, šaltis įsirakdavo vidun ir taip sugniauždavo plaučius, kad nori nenori būdavau priverstas staugti lyg koks muzikos instrumentas. Nuo šalto vandens kraujas pašėldavo srūti gyslomis, oda dilgčioti. Kai šviesdavo saulė ir nebūdavo vėjo, vanduo it marmuras mirgėdavo melsva, topazo ir smaragdo spalvomis, bet kai pakildavo vėjas, jo paviršius pasišiaušdavo ir imdavo šėlti tamsiai žalios plieninės kovingos bangos. Tomis audrotomis dienomis jos taškydavo putomis paplūdimio akmenis, primenančius miegančių dramblių pasturgalius.

Sulaikyti po vandeniu kvėpavimą gebėjau daugiau nei minutę.

Gebėjau panerti žemyn kelis metrus, kol ausyse imdavo pulsuoti ir dilgčioti.

Paplaukiojęs užsiropšdavau ant mėgstamiausio akmens keteros, įkaitusios, šiurkščios tarsi gyvūno kailis, ir džiūdavau saulėkaitoje. Plaukai pasidarydavo trapūs, net traškėdavo nuo druskos.

Prisiplaukiojęs išalkdavau kaip vilkas. Bet ką galėdavau sušlamšti.

Rytais, kai pabusdavau, mano senelis žvejas dažniausiai jau būdavo išėjęs. Buvo labai aukštas, liesas, storais tankiais plaukais, kurie styrojo jam ant galvos lyg sūraus vėjo sušiaušti. Nuo jo dažnai trenkdavo žuvų viduriais. Pasakodavo senelis apie audras, ledą ir mėnulį, kylantį virš tamsios jūros lyg tolimą laužą. Kišenėje visados turėjo aštrų peilį, kad išsiėmęs iš metalinės skardinėlės gniutulą kramtomąjo tabako turėtų kuo atpjauti. Tai jis man kartodavo, kad plaukioti jūroje niekada ne per šalta.

O senelė – kitos tokios nerasi. Turėjo ilgus garbanotus susivėlusius nelyg jūros puta plaukus, palaidus virš pečių ir nutįsius ant sprando. Šypsantis jos akys atrodė kaip du puse mėnuliai. Odą per visą gyvenimą buvo nugairinę Šiaurės jūros vėjai. Du jos vaikai mirė per gimdymą, išgyveno vienintelis mano tėvas, tad nėra ko stebėtis, kad senelės oda taip įdiržo.

Pusryčių ji mane sočiai privalgydindavo: saliamis, kiaušiniai, rūkyta lašiša ir *leverpostei**.

Kirsdavau, kiek tilpdavo. Senelė norėjo mane nupenėti, iki grįšiu į Stavangerį pas mamą ir tėvą. Ištaikiusi valandžiukę eidavo kartu su manimi į paplūdimį, bet dažniausiai triūsino apie namus. Juk reikėjo kasdien prikapoti malkų, virti, kepti, ravėti daržą, lesinti vištas, šerti kelis šunis ir vienakę katę. O dar ji piešdavo.

Namo dažniausiai pareidavau pilnomis kišenėmis kriauklelių, akmenukų, kokio šiekšto atplaiša arba suspaudęs prakaituotoje rankoje kuokštelį blyškių lauko gėlių, kurios augo žole apėjusio-

* Kiaulių kepenų paštetas, paplitęs Rytų ir Šiaurės Europoje.

se kopose šalia paplūdimio. Kartą parsinešiau bangų išmestą stiklinį butelį, apibraižytą, dulsvą, nuskilusiu kakleliu. Įsivaizdavau, kad kadaise jame buvo popieriaus ritinėlis. Laiškas iš Danijos ar iš Anglijos, ar iš Prancūzijos. Savo lobius išrikiuodavau ant palangės miegamajame, kurio langas vėrėsi į jūrą. Tas kambariukas baltai dažytų lentų name su raudonu stogu buvo mažulytis, o vaizdas pro jo langą kuo plačiausias.

Apatiniame kambaryje prie krosnies stovėjo malkų pintinė. Dar patogi sofa, du krėslai ir žemas staliukas. Jeigu kildavo audra, – jos čia būdavo dažnos, – drebėdavo net langų rėmai. Ant sienos kabėjo keli piešiniai: ant kranto išvilktą žvejo valtį, vazelė su saulutėmis, trobelė, mano tėvo pastatyta prie ežero, su velėna dengtu stogu ir skardiniu kaminu. Juos nupiešė senelė; man niekada nė minties nekilo svarstyti, geri jie ar prasti.

Ant sienos dar kabėjo angliškas laikrodis ir dėmėtas ovalus veidrodis. Ir paprasta balta gipsinė kaukė, glotni it sviestas. Tokia glotni, kad man ne kartą magėjo ją palaižyti. Merginos veidas buvo labai tikroviškas, it gyvas. Akys užmerktos, blakstienos sulipusios, aukšti jaunatviški skruostikauliai. Ji šypsojosi. Vos vos šypsojosi, dažniausiai tokios šypsenos nė nepastebėtum, rodės, tarsi tuoj tuoj man ką pasakys.

Anuk

OTAVOS UPĖ, KANADA, 2017

Rugsėjis, Anuk gimtadienis. Jai sukanka keturiasdešimt metų. Mama Nora atvažiavo kartu su ja į šiaurę, nes Anuk tai didžiulis įvykis – sulaukti keturiasdešimties. Jai gimus, gydytojai manė, kad išgyvens kur kas trumpiau. Ir dabar jiedvi išvažiavo iš miesto, nes prieš operuodamasi Anuk nori pamatyti upę, vietą, kur gimė. Ji įrašyta į laukiančiųjų donoro plaučių sąrašą.

Pokalbis su gydytoja Cistinės fibrozės skyriuje buvo maždaug toks:

„Sprendžiant iš tyrimų, mums jau būtų laikas pagalvoti apie transplantaciją.“

„Taip.“

„Pastarąjį kartą priverstinai iškvėpėte mažiau nei 30 procentų.“

„Mano plaučiai jau visai išsisėmė.“

„Prieš kiek laiko dar sugebėjot dirbti? Ar rašote?“

„Mėginau, bet sunku susikaupti.“

„Kurgi ne, šitiek vaistų.“

„Tikrai daug. Bet kad manęs niekas nebedomina.“

„Daugiau laiko praleidžiat prie lašinės nei namie.“

„Nebesugalvoju, apie ką rašyt.“

„Nieko keisto, juk pusdienį užima papildomos fizioterapijos procedūros.“

„Taigi.“

„Jeigu nieko nekeisim, jums nebedaug liks. Gal metai.“

„Metai...“

„Ir labai jau nekokie.“

„Turbūt.“

„Jeigu persodinimo operacija pavyktų, galėtumėt išgyvent šėšerius, gal ir daugiau.“

„Arba mažiau.“

„Šito mes nežinom. Bet jums neberekėtų papildomo deguonies. Ir nebekosėtumėt. Įsivaizduokit – nekosėtumėt.“

„Šito tai neįsivaizduoju.“

„Po operacijos, žinoma, vis tiek tektų vartoti daug vaistų, bet svarbiausia, kad jūsų gyvenimo kokybė būtų geresnė nei iki šiol. O dabar ji ne iš gerųjų.“

„Taip.“

„Tad, man regis, reiktų jus perduot transplantologams. Įrašyti į sąrašą. Bet iš pradžių turėtumėt pati apsispręsti.“

Štai čia, paskutinėmis rugsėjo dienomis; štai čia, šalia upės, abiejuose krantuose, apaugusiuose medžiais, kur stovi keli namai ir seni maži namukai, oras gaivus ir tarsi dvelkia viltimi. Nors aplink viskas miršta, mirtis čia saldi ir kvepianti viltimi. Anuk su mama išsinuomojo seną namelį (namas, kuriame Anuk gimė, kur iki mirties gyveno jos tėvas, jau parduotas), dabar vakaras, jiedvi sėdi ant medinių kėdžių medinėje prieplaukoje. Apsiklojusios tuo pačiu vilnoniu apklotu, nukarusiu nuo kojų, gurkšnoja šaltą alų iš to paties butelio, medžiuose švilpauja vėjas, į švelniai siūbuojančią prieplauką teškena vanduo ir be atvangos šnibžda Anuk deguonies aparatas.

Rugsėjis – tai ir pradžia, ir pabaiga.